

Снежана Кутирички

Пронађено позориште или изгубљене илузије

Запослени у Народном позоришту из Приштине поручили су, поводом недавних изјава српских званичника о раду овог позоришта и повратку покрајинских институција културе на Косово (за које је речено, да је оно до сада само на папиру било у Косовској Митровици а у стварности у згради Народног позоришта у Београду и да ће убудуће бити у Звечану), да овај театар представе изводи по целом Косову у нехуманим условима и без подршке Београда. Запослени у позоришту су навели да се осећају понижено али и забринуто што у министарству културе нису упознати са чињеницама које недвосмислено указују на активност позоришта у нехуманим условима, условима неупоредивим са било којим позориштем у савременом свету.

За неупућене: Приштинско позориште настало је као и свако друго – декретом, 1946. у Призрену, 1948. је пресељено у Приштину, а онда је замало нестало као ниједно друго – егзодусом 1999. – делећи судбину свих косовских институција које су се којекуда расуле и раселиле након погрома, тј. бомбардовања. Годину дана би-

ли су у Лепосавићу, а одонда је његово седиште премештено у Косовску Митровицу. Смештено је на врху брда, на периферији северног дела Косовске Митровице, у двоспратној кући коју им је некадашњи Координациони центар уступио и мада је на моменат изгледало да ће га снаћи тај (за већину косовских институција и не само косовских) уобичајени концепт који се састоји од полупасивног и депресивног дотрајавања и животарења у некој од србијанских провинција или дај Божје престонице уз за то обезбеђена примања у виду загарантованог личног дохотка, ствари су се необичајено за наше прилике покренуле и живот позоришта добио је други смисленији правац. Запослени су поверовали да је бесмисао могуће превазићи појачаним ангажовањем и ентузијазмом и у матичној средини остварити пун уметнички замах 2005. године када је за директора постављен драматург Ненад Тодоровић.

Од тада па све до прошле године, привремено протеран, односно “настањен” у Косовској Митровици ансамбл Српске драме Народног позо-

ришта у Приштини, који је изгледа “погрешно схвативши” своје место и улогу у друштву (Ваљда да буде светионик – како је то по сопственом признању једном приликом тврдио новоименовани директор), направио је преко 20 позоришних комада, а у Дому културе у Звечану одиграо је до сада преко 100 представа са процентом гледаности који је неретко превазилазио сва очекивања. Осим тога овај ансамбл је извео и необичан низ представа и сам постао својеврстан позоришни експеримент, такорећи тихи спектакл без помпе у медијима – гостујући на турнеји по оним местима на Косову и Метохији на која су махом сви заборавили без обзира на малобројну а по некад и једноцифрену публику.

Сасвим у духу модерног позоришта, пројекат који су његови аутори назвали “Пронађено позориште”, инсистирајући на његовом субверзивном карактеру а који ћемо овде назвати (за потребе часописа Драма – по угледу на некадашњи сличан позоришни експеримент Атељеа 212 и готово идентичан пројекат, остварен седамдесетих година, Зорана Радмиловића под називом “Селу у походе” где су глумци и многи други уметници, путовали старим и расходованим аутобусом и играли ако треба и за по једног преосталог становника напуштених српских села) “Енклавама у походе” или “Гету у походе” представља изузетан уметнички чин.

Овај и овакав позоришни чин испуњава у потпуности сложене критеријуме (захтевног) теоретисања кад је у питању дефиниција драматуршког поступка који чини саму суштину авангардног театра. У својој окренутости публици позоришни чин у из-

вођењу Српске драме Народног позоришта из Приштине постаје процес трагања за текстом, баш како захтева постдрамски театар, тек у сусрету са публиком, остварујући тиме брисање класичне хијерархије између извођача и гледаоца – називан је и Мејерхољдов принцип где је гледалац четврти креативни уметник у представи. Други принцип (који је такође принцип савременог постредитељског и постдрамског театра а на ком се такође заснивало играње ових представа Српске драме: да кад простор говори (било да је то манастирска порта, приватно двориште или градски трг, бивша спаљена и разорена позорница дома културе), онда говори попут било којег лика у представи. Затим, занимљиво је такође, да је приликом играња представа активан и Аристотелов (све популарнији) концепт позоришта где позориште остаје једино место директног суочавања публике са самом собом као колективом (кроз катарзу) и уз то наведимо овде још и да он у себе укључује тј. подразумева идеју еманципованог гледаоца засновану на Брехтовој парадигми о гледаоцу који је свестан друштвене ситуације.

Савремени позоришни концепт налази се у самој основи и одвија се на гостовањима Српске драме Народног позоришта, о томе сведоче учесници овог пројекта: глумци и (сад већ увелико смењени) редитељ и директор Тодоровић.

“У Урошевцу – као у време најекстремнијих авангардиста педесетих схватио сам о чему причају театро-носталгичари” – напомиње, у једном од интервјуа, тадашњи директор Ненад Тодоровић: Један гледалац, бака Смиља (која је, кад смо дошли, прокоментари-

рисала: “Десет година вас нема, а сад сте дошли – када пада киша”), девет глумаца, киша као из олука, пред њеном кућом... “Ту ме задесило сазнање о интерактивном позоришту. И то баш у селу Доња Плешина код Урошевца. Играла смо комедију за гледаоца који живи трагедију. После одигране комедије, отргао нам се жанр, она је кренула да говори, уметници су постали гледаоци, неколико њих се заплакало, позоришни поредак се доб-

рано заљуљао пред само једним гледаоцем. Једино што нам никада неће опростити јесте то што јој се нисмо најавили, није имала времена да се дотера за представу. Позоришни десант, рекао сам јој”.

Ненад Тодоровић, редитељ и директор овог вероватно једног од најнеобичнијих позоришта на свету, кад објашњава мотиве и препричава догађаје са ових хуманих, људских али и крајње авангардних гостовања (што

су категорије које се ретко срећу на истом месту) каже у прилог пост и наддрамском теоретисању: “Ја сам раније започињао разговор са њима (мислећи на малобројне српске становнике, тј. публику коју су чинили они избегли са вековних огњишта на Косову и Метохији), баш као и сви други који их нередовно посете. Они, наравно, да те не увреде, наставе са тобом да причају о лошим условима живота. Та њихова прича, добро дође новинарима, политизаторима, свима који на било који начин живе од њих, првој Србији, другој Србији, трећој Србији, та потреба да се, сад већ по инерцији, претворе у руралне жртве историјских околности, а не у људе са свим својим манама, врлинама, добротом, међусобним оговарањима.”

И тако тринаест представа на гостовањима. Причају чланови ансамбла и ређају сећања – готово једини сведоци, они и још по неки гледалац. “У

Доњој Плешини код Урошевца приказана је комедија *Не очајавајте никад*, са песмом и игром за само једног гледаоца, а на светску премијеру у Ђаковици је дошло сво наше становништво – четири дивне баке, тако да није имало где да се седне на клупу” – причају очевици, чланови ансамбла. Декор од неколико тона, камион, неколико комбија, неколико аутомобила, баке су биле изненађене, нико им није јавио да долазимо (тада нису радили телефони). То им је прва ненајављена посета у последњој деценији, због које није морао да интервенише КФОР и износи их из црквеног дворишта у пламену. Једна од њих је током целе представе, коју је пратила киша, одлазила често у конач, па се опет враћала. Тек после премијере, на “коктелу”, на трему, схватио сам да нам је пекла питу.

После Ђаковице били су у Пећи. У центру, поред главног градског шеталишта, у порти Митрополије, оивиче-

не зидовима, играли су представу за петнаестак јединих љубитеља српског позоришта, који су седели на столицама довозеним из оближњег Гораждевца а најлон за заштиту рефлектора од кише, прострли су по блату, под столице. У публици се нашло и физикалаца Албанаци који су реновирали цркву Митрополије, ону коју су њихови сународници пре неколико година “темељно” спалили. Затим Ораховац и стотинак Ораховчана на тргу гета, домаћа атмосфера, из околних кућа, на прозорима гледаоци. У Призрену се играло у порти Саборне цркве без заштитних бедема, ограда је од кованог гвожђа; двадесетак наших гледалаца, А иза њих и ограда, већински пролазници, сваки застане, бар на кратко, да види какво се то чудо дешава, мајке са децом, старији, клинци... Две младе Албанке су биле најистрајније. Снимили су их како се смеју. На истим местима где и наши.

Ситуацију на Косову Ненад Тодоровић (интервју, 2009. године) описује као трагичну гротеску. “Мислим да се овде догађа једна чудна ствар што се самог Косова тиче. Нико о њему не пише комаде и нико о њему не снима филмове. Вероватно се ради о две ствари. То је зато што су они који су заинтересовани за Косово углавном патетични, углавном национално настројени Ој Косово, Косово земљо моја света. С те стране они су значи неупотребљиви, а с друге стране они који би заиста могли да напишу добру причу везану за Косово нису заинтересовани за то јер је и не познају нити су се икада интересовали. Е ту имамо мали проблем како описати Косово. Ко зна на шта би личило када би сада ја написао драмски комад везан за Косово. Вероватно да би то било или стравично цинично или би било патетично. Тако да не смем да улазим у то”.

Комад *Не очајавајте никад* у Призрену је изведен у порти Саборне цркве, у самом срцу чудесног Шадрвана, митског шеталишта